

УДК 378.091.12:005.963.2–051]:331.102.344
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.35>

Г. І. Іванова

аспірантка кафедри педагогіки
Криворізького державного педагогічного університету

ВИКОРИСТАННЯ КОУЧИНГУ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ І НАВИЧОК ОПТИМАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ

У статті проаналізовано зміст поняття «коучинг» як нової інноваційної педагогічної технології. Відзначено, що термін «коучинг» увійшов в освітній простір зі спортивних програм. З'ясовано, що коучингова технологія більшістю дослідників трактується як стиль управління людськими ресурсами, що сприяє мобілізації потенціалу людей і зростанню їх конкурентоспроможності. Розкрито зміст педагогічного коучингу. Педагогічний коучинг є однією із сучасних інноваційних технологій розвитку студента, що спрямовує на оптимізацію розумової праці студентів. Приділено увагу розкриттю ролі викладача – визначення особистісного потенціалу кожного зі студентів і прогнозування подальшого розвитку. У процесі дослідження встановлено, що важливою особливістю освітнього коучингу є встановлення партнерських відносин між викладачем і студентами. Викладач-коуч є не панівною силою, а рівноправним партнером, який підштовхує студентів до досягнення мети. З'ясовано, що основний інструмент коучингу – запитання, які допомагають студенту знайти різні способи складання плану дій. Тобто, відповідаючи на коучингові запитання, студент організовує розумову працю у той спосіб, що є найбільш ефективним, оптимальним і раціональним. Визначено, що формуванню вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці сприяє зменшення втручання, що проявляється у таких формах, як страх, брак впевненості в собі, надмірна старанність, намагання досягти досконалості, бажання справити враження, гнів і злість, нудьга, завантаженість розуму. Акцентовано увагу на тому, що педагогічний коучинг передбачає недирективний підхід до студентів. Висвітлено роль викладача як коуча: він допомагає студенту думати, а не робить це за нього; вчить вчитися, але не вчить його. Автором зауважено, що наставництво не є коучингом. Сформульовано рекомендації для викладачів, дотримання яких є доцільним для ефективного формування вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці. Подано принципи, на яких ґрунтується педагогічний коучинг: демократичності, гуманізації, альтернативізму, системності, інформатизації. Підкреслено, що включення в освітній процес коучингу як інноваційної технології допоможе студентам розібратися у власних можливостях і створити власну траєкторію «саморозвитку».

Ключові слова: інноваційна технологія, коучинг, педагогічний коучинг, оптимізація, розумова праця, студенти, заклади вищої освіти, принципи педагогічного коучингу.

Постановка проблеми. Інтеграція України до європейського освітнього простору, глобалізаційні зміни в суспільстві зумовили зміни у стратегії професійної підготовки фахівців закладів вищої освіти, здатних добре орієнтуватися в реаліях сьогодення, знаходити оптимальні шляхи вирішення виникаючих проблем, працювати раціонально, з високою ефективністю і продуктивністю, здатних до саморозвитку, реалізації власних можливостей, прийняття рішень і досягнення цілей. Традиційна освіта сфокусована виключно на наданні студентам правильних відповідей на всі питання, перевантажена теоретичним матеріалом, не формує креативного фахівця і, як наслідок, відірвана від реальності. Сучасні студенти відвикли брати на себе відповідальність і ризикувати, не виявляють творчих здібностей і активності. Під час виконання розумової праці вони зазвичай чекають, коли їм скажуть, що робити. Тому особливості актуальності в умовах сьогодення набула необхідність впро-

вадження й удосконалення інноваційних форм, методів і технологій організації навчання у закладах вищої освіти, які сприяють формуванню вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці, інакше кажучи, формуванню вміння вчитися. Одним із таких підходів виступає застосування коучингових технологій. Використання освітнього коучингу не лише позитивно впливає на формування навичок оптимальної організації розумової праці, а й розвиває мотиви формування культури розумової праці студентів. Коучинг – найважливіша система навичок і умінь, якими повинен володіти студент у сучасному світі, оскільки знання змінюються кожні 5 років, завдання студента – навчитися вчитися, і саме коучингова технологія запускає в дію механізм через особистісну мотивацію студентів самостійно отримувати знання і практично їх реалізовувати [2, с. 17–22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти освітнього коучингу висвітлено

у працях таких науковців, як М. Аткинсон, С. Беттлі, Т. Голві, М. Доуней, Д. Пітерсон, М. Рей, Т. Шулл та ін.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні специфіки педагогічного коучингу та доцільності його впровадження у процес навчання закладів вищої освіти як інноваційної технології для формування вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці.

Реалізація мети статті здійснювалася із застосуванням комплексу теоретичних методів дослідження. Такі теоретичні методи дослідження, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукового знання сприяли з'ясуванню стану розроблення проблеми в педагогічній теорії, уточненню сутності понять «коучинг» і «педагогічний коучинг», характеристиці особливостей використання педагогічного коучингу як інноваційної технології для формування вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці студентів у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування коучингу розпочалося в 70-х рр. ХХ ст. Слід відзначити, що термін коучинг увійшов в освітній простір зі спортивних, а пізніше тренінгових програм розвитку особистісного потенціалу людини [3, с. 83].

Т. Голві розуміє коучинг як мистецтво створення середовища, яке полегшує рух людини до означеної мети так, щоб цей процес руху приніс задоволення.

Ідеї Т. Голві розвинув Дж. Уїтмор, застосувавши їх у сфері менеджменту і корпоративного бізнесу як інструмент, що вчить представників компаній вчитися й думати самостійно, бути коучами один для одного. Коучинг він трактував як новий стиль управління людськими ресурсами, який сприяє мобілізації потенціалу працівників, зростанню їх конкурентоспроможності та вдосконаленню професіоналізму [6; 7].

Важливою особливістю коучингу як інноваційної педагогічної технології, на думку О. Нежинської та В. Тименко, є допомога студентам на шляху засвоєння нових знань, умінь і навичок, у формуванні вміння вчитися [4, с. 5–6].

Український науковець С. Романова сутність освітнього коучингу характеризує як встановлення партнерських відносин між викладачем і студентами, коли викладач допомагає досягати конкретної мети, ефективно організувати процес пошуку студентами кращих відповідей на питання, допомагає закріплювати їм нові вміння та навички [5, с. 83].

За висновками науковця О. Власової, однією з найважливіших умов результативності застосування коучингової технології є підтримка і визнання успіхів студентів із боку викладача-коуча, оскільки це є потужним стимулом самовиховання і саморозвитку [8, с. 9–11].

Педагогічний коучинг є однією із сучасних інноваційних технологій розвитку студента. Коучинг базується на сукупності знань і методів, що спрямовують на ефективну діяльність, зокрема на оптимізацію розумової праці студентів. Педагогічний коучинг покликаний визначати персональні цілі для кожного студента, які сприятимуть формуванню вмінь і навичок раціональної розумової праці [1, с. 109].

Головний обов'язок викладача-коуча – якнайкраще визначити особистісний потенціал кожного зі студентів і на цій основі спрогнозувати подальший його розвиток, мотивувати, спрямовувати навчальну діяльність, сприяти формуванню вмінь і навичок раціональної організації розумової праці студентів. Коуч повинен бути не носієм знання, не панівною силою, а рівноправним партнером, який підштовхує студентів до досягнення бажаної мети [3, с. 83–84].

Оптимізації розумової праці студентів, підвищенню її продуктивності й ефективності сприяє основний інструмент коучингу – запитання. Коучингові запитання допомагають сформулювати у студентів чіткий алгоритм дій під час виконання розумової праці та створити для неї комфортні умови. Запитання викладача-коуча дозволяють студентів оцінити ситуацію, що склалася, проаналізувати її, знайти різні способи вирішення проблеми, скласти план дій і навчитися контролювати свої дії. Тобто, відповідаючи на коучингові запитання, студент самостійно розробляє план руху вперед та організовує розумову працю у той спосіб, що є найбільш оптимальним, ефективним і раціональним [9, с. 80–81].

При постановці запитань викладач-коуч повинен керуватися такими рекомендаціями:

1. Ставити питання по одному.
2. Робити паузи після питань.
3. Утримуватися від своїх відповідей, дочекатися відповіді студентів.
4. Слухати студентів уважно.
5. Ставити питання впевненим тоном голосу [4, с. 71].

Важливим моментом у процесі проведення педагогічного коучингу є використання *техніки парафраз, повторення або інтерпретації*. Наприклад, «Якщо я правильно зрозумів, Ви...». Саме після застосування викладачем техніки перефразування студенти інакше дивляться на проблемне питання. Проговорення однієї і тієї самої ситуації іншою людиною дає студентів можливість зрозуміти для себе зовсім інші речі або подивитися на проблему в іншому аспекті. Саме в таку мить у студента може виникнути інсайт [4, с. 60–61].

Для того, щоб педагогічний коучинг був ефективним, викладачеві слід при постановці запитань уникати розповсюджених помилок. Наведемо деякі з них:

1. Відкриті та закриті запитання. Коучу слід ставити відкриті запитання й уникати закритих, оскільки останні є найбільшою проблемою коучингового процесу. Закриті запитання зосереджують увагу студента на однозначній відповіді. Тобто відповідями студента можуть бути тільки «так» або «ні», наприклад «Ти згоден взятися за виконання цього навчального проекту?». Відкриті запитання примушують студента мислити, дозволяють керувати розмовою, формують простір для більш обґрунтованої відповіді. Наприклад: «Яким чином участь у проекті вплине на Вашу ефективність розумової праці?».

Відкриті запитання не оцінюють студента, не аналізують його минулого, а спрямовані в майбутнє, до нових альтернатив. Відкриті запитання розпочинаються зі слів «Як?», «Коли?», «Де?», «Для чого?», «Навіщо?», «Хто?», «Що?» тощо.

2. Питання, які пропонують відповідь. Питання, що передбачають відповідь, є наступним видом закритих питань. Ці питання можна назвати порадами, до яких додали знак питання.

3. Пошук ідеального питання. Іншою значною перешкодою є пошук питання, яке відкриє студенту таємниці всесвіту. У цьому разі кожне питання супроводжується недоречною довгою паузою, під час якої Ви шукаєте в пам'яті ідеальне формулювання запитання. Такі паузи порушують мисленнєвий процес студента.

4. Питання, які є складними для розуміння. Складні для розуміння запитання є похідною від проблеми пошуку ідеального питання. Такі питання порушують природній хід розмови. Одним зі способів подолання цієї помилки є хвилинна пауза, яка змусить студента про щось говорити і без задавання питань.

5. Питання «Чому?». Питання «Чому?» призводить до замикання студента у собі, тому що під сумнів ставляться мотиви його діяльності. Таке питання змушує студента виправдовуватися за свої вчинки, тобто зайняти захисну позицію. Для виправлення цієї ситуації доречно слово «чому» замінити на слово «що» [4, с. 71–79].

Використовуючи коучинг як педагогічну технологію, викладач повинен вивчити ефективність здійснення розумової праці студента; спільно зі студентом ставити завдання оптимізації розумової праці; виявити як внутрішні, так і зовнішні перешкоди у досягненні мети та способи їх подолання; визначити послідовність дій, які сприятимуть формуванню вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці студентів.

У центрі освітнього коучингу – особистість студента, котрий самостійно визначає цілі та методи досягнення, відповідає за результати власних дій. Освітній коучинг – це партнерська взаємодія викладача і студента, який прагне до розвитку своїх ресурсних можливостей.

Слід зауважити, що такий споріднений напрям діяльності, як наставництво не є коучингом. Суть поняття наставництва полягає у тому, що більш досвідчена людина передає свої знання про те, як виконати певне завдання в сучасному світі, тобто реалізує принцип «Роби як Я» [1, с. 109].

Викладач-коуч сприяє успіху окремого студента або групи студентів. Коуч повинен говорити і чинити так, щоб студенти вчилися набагато краще. Коуч може мати менше досвіду, ніж ті, з ким він працює.

Студенту необхідно надати можливість самовираження, тоді ми зможемо від нього чекати приголомшливих результатів. Саме коучинг може мобілізувати всі ресурси людини.

Для того, щоб сприяти формуванню вмінь і навичок оптимальної організації розумової праці студента, необхідно зменшити втручання. Чим менше стає втручання, тим більше доступний потенціал. Втручання проявляється у багатьох формах [2, с. 36–38]:

- страх;
- брак впевненості в собі;
- надмірна старанність;
- намагання досягти досконалості;
- бажання справити враження;
- гнів і злість;
- нудьга;
- завантаженість розуму.

Один зі способів зменшити втручання – зосередження. Коли увага сконцентрована, студент вступає в ментальну стадію, на якій найкраще здатний навчатися і здійснювати розумову працю.

Вчитися заважають невпевненість у собі і страх. Найважливіше по-справжньому зосередитися, забути страх і сумніви, і тоді на перший план виходить природна здатність до навчання [2, с. 37].

Головний обов'язок викладача-коуча – не вчити, а сприяти навчанню. Студенти через коучинг починають бачити цілі, і це дає результати. Із задоволенням від розумової праці до студентів приходять і посилення мотивації.

У процесі коучингу при індивідуальній роботі зі студентом викладачу необхідно працювати над підвищенням впевненості студента в собі та підвищенням його власної самооцінки. Адекватна самооцінка дозволяє здійснювати ефективну розумову працю. Для того, щоб сприяти формуванню підвищенню власної самооцінки студента, необхідно [4, с. 61–62]:

- 1) усвідомлювати свої істинні потреби та мотиви, постійно звіряти з ними власні дії;
- 2) навчитися визнавати та виправляти свої помилки;
- 3) уважно ставитися до відстоювання власних ідей;
- 4) позбавитися від «автоматизмів» у захисті власних позицій;

5) не зводити в абсолют власні переконання.

Під час здійснення студентами розумової праці повинні бути три компоненти: досягнення, задоволення і радість. Ці три компоненти пов'язані між собою, і відсутність одного з них впливає на інші. Розумова праця без досягнення мети швидко виснажує енергію людини. Досягнення мети без розумової праці швидко набридає. Відсутність радості спустошує дух людини.

Викладач повинен пам'ятати, що педагогічний коучинг виключає директивний підхід, оскільки останній знижує можливості студента думати або проявляти свої творчі здібності, обмежує його можливість брати на себе відповідальність і позбавляє його радості досягнень [2, с. 47–48].

Недирективний підхід сприяє підвищенню результативності розумової праці студента.

Роль викладача як коуча полягає в тому, щоб активізувати здатності студента досліджувати, краще розбиратися в проблемах, внаслідок чого у студента з'являється можливість приймати більш правильні рішення, ніж раніше [2].

Головною методикою викладачів має бути стимулювання інтересу до здійснення розумової праці. Тому важливо домогтися, щоб студент сформулював план дій.

Роль педагога як коуча полягає в тому, щоб допомагати студенту думати, а зовсім не в тому, щоб робити це за нього. Викладачеві необхідно розширювати бесіду зі студентом, а потім фокусувати увагу на деталях і право вибору завжди залишати за студентом.

Основне завдання викладача – навчити вчитися студента, але не вчити його. Інакше кажучи, інструкції щодо вирішення завдань із певної дисципліни не допоможуть студентам вчитися.

Таким чином, втручання – головна перешкода результативності.

Ключовий момент свідомості студента у здійсненні розумової праці – це мистецтво помічати. Коли студент зауважує, він вільний від страху, сумніву, прагнення або бажання [2].

Викладач повинен пробуджувати усвідомленість у студента, застосовуючи такі навички генерування розуміння:

- слухати, щоб зрозуміти;
- повторювати та підсумовувати;
- групувати;
- використовувати мовчання;
- ставити питання.

Для поліпшення розуміння студентом інформації з будь-якого предмету доцільно використовувати групування або поділ великого масиву інформації на блоки [2, с. 96].

Викладачам вищих навчальних закладів слід відмовитися від стереотипу, що мовчання – це незнання студента. Студенту необхідно мовчання для роздумів. Тому викладачеві необхідно сте-

жити за фізичними проявами, оскільки зазвичай легко розпізнати, коли людина розмірковує (рух очей і зосередженість), а коли не знає, що йому робити (порожній погляд і неухважність).

Для того, щоб студент досяг результату, викладачеві слід дотримуватися таких рекомендацій:

- не критично ставитися до студента, тобто пропонувати тільки інформацію;
- при консультуванні давати точні дані;
- вірити в потенціал студента;
- здійснювати зворотний зв'язок [2, с. 122].

Креативність – це важлива частина коучингу. Це саме те, що дозволяє студенту знайти вихід із важкої ситуації та докорінно змінити продуктивність розумової праці.

Коучинг в освіті – це серія бесід, які допомагають студенту наблизитися у процесі розумової роботи до своїх потенційних можливостей.

Педагогічний коучинг є специфічною сферою суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та студента, що ґрунтується на таких принципах, як [1, с. 110]:

- *принцип демократичності*, що передбачає вільний вибір мети та напряму розвитку;
- *принцип гуманізації*, який визнає індивідуальність студента найвищою цінністю;
- *принцип альтернативізму*, тобто наявність широкого кола можливих варіантів вибору інструментів педагогічного коучингу;
- *принцип системності*, що спрямовує на досягнення наступності у формуванні вмінь і навичок розумової праці студентів і передбачає усунення можливих суперечностей;
- *принцип інформатизації* спрямовує на застосування інформаційних технологій при оптимізації розумової праці студентів.

Висновки і пропозиції. Включення в освітній процес вищої школи коучингової технології допомагає студентам створювати та коригувати власну «траєкторію» саморозвитку та самовдосконалення; дозволяє розібратися у власних можливостях; вчить раціонально й ефективно організувати розумову працю, яка є провідним видом діяльності у житті студентів. Тому основне завдання викладача-коуча – виявити та реалізувати потенціал студента, навчити знаходити оптимальний варіант здійснення розумової праці, що дає змогу досягати максимально можливого результату за мінімальних зусиль.

Список використаної літератури:

1. Голіяд І., Чернова Т. Філософія педагогічного коучингу. *Молодь і ринок*. 2016. № 3 (134). С. 106–112.
2. Дауни М. Эффективный коучинг: Уроки коуча коучей. Москва : Издательство «Добрая Книга», 2008. 288 с.
3. Кузан Г. Освітній коучинг як інноваційна технологія професійної підготовки фахівців соціальної

- та соціально-педагогічної сфери у вищій школі. *Молодь і ринок*. 2019. № 3 (170). С. 81–84.
4. Нежинська О.О., Тименко В.М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
 5. Романова С.М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. № 3. С. 83–86.
 6. Уитмор Дж. Коучинг високої ефективності. Москва : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. 168 с.
 7. Уитмор Дж. Coaching – новый стиль менеджмента и управления персоналом: практическое пособие. Москва : Изд-во «Финансы и статистика», 2005. 160 с.
 8. Цыбина Е.А. Коучинг в обучении студентов старших курсов английскому языку : учебное пособие. Ульяновск : УлГТУ, 2007. 75 с.
 9. Шмига С.А., Богданович Л.М. Коучинг як сучасна технологія в системі освіти. *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*. 2018. № 28. С. 80–82.

Ivanova H. Using of coaching as an innovative technology for formation of skills and customs of optimal organization of mind work

The content of the concept of “coaching” as a new innovative pedagogical technology is analyzed in the article. It is noted that the term “coaching” has entered the educational space from sports programs. It has been found that coaching technology is viewed by most researchers as a style of management by human resources that helps to mobilize people’s potential and make their competitiveness increase. The content of pedagogical coaching has been revealed. Pedagogical coaching is one of the modern innovative technologies of student’s development, which aims to optimization of students’ mental work. Attention has been paid to disclosing the role of the teacher – it means determining of the each student’s personal potential and further development’s prediction. In the course of the research it has been established that an important feature of educational coaching is the establishment of partnerships between the teacher and the students. By this way, the coaching teacher is not a dominant force, but an equal partner, who pushes students to achieve the goal. It is clear, that the main coaching’s tools are questions that help the student to find different ways to create the plan of his actions. That is, when student answers the coaching questions, he reorganizes mental work in a such kind of way, that is most effective, optimal and rational. It is determined that the formation of skills and abilities of optimal organization of mental work is facilitated by the reduction of the interventions, which manifests itself in such forms as fear, lack of self-confidence, excessive diligence, striving for perfection, desire to impress, anger and rage, boredom, and overload of mind. Attention is drawn to the fact that pedagogical coaching involves a non-directional approach to students. The role of the teacher as a coach is highlighted: he helps the student to think, not to do it instead him; teaches to learn, but does not teach him. The author noted that mentoring is not coaching. Recommendations have been formulated for teachers, which must be abidanced and they are appropriate for the effective formation of the skills of optimal organization of mental work. The principles on which pedagogical coaching is based are presented: democracy, humanization, alternativeism, systematicity, informatization. It is emphasized that inclusion to the educational process of coaching as an innovative technology will help students to understand their own opportunities and create their own path of “self-development”.

Key words: *innovative technology, coaching, pedagogical coaching, optimization, mental work, students, institutions of higher education, principles of pedagogical coaching.*